

Tıp bilimine yön veren ne?

What is the driving force of medical science?

Tolga Binbay¹

¹Doç. Dr., Klinik Psikiyatri Dergisi Editör Yardımcısı
Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye

Geçtiğimiz günlerde tıp dışı bir alanda faaliyet gösteren bir dergi tarafından bir liste yayımlandı. İnternet sayfasındaki bilgilere göre dergi "yatırımcılara" piyasalarla ilgili çarpıcı analizler sunmaya çalışan, "küresel" ve yerel piyasaların nabzını tutan bir yayın. Kendilerini "aylık ekonomi ve iş kültürü dergisi" ve "dijital teknolojilerden ihracata, yönetim ve liderlikten tüketici ekonomisine iş dünyasında yaşanan yeni gelişmeleri her ay okuyucularına" taşıyan bir dergi olarak tanımlamışlar (1).

İşte bu "iş dünyası" dergisi geçtiğimiz günlerde bir liste yayınladı: Tıp Bilimine Yön Veren 100 Türk. Liste ayrıca kitap olarak da basıldı. Bir holding sponsorluğunda hazırlanan kitap "yurtdışında Harvard, Yale, John Hopkins University, University of Chicago gibi dünyanın önde gelen bilim kurumlarında ve yurtiçinde de ülkemizin bu alanda en başarılı kurumlarında araştırma yapan başarılı Türk tıp insanlarının" bilimsel göstergelerini ve öykülerini bir araya getirmiş (2).

Özel bir firma sponsorluğunda, yine bir başka özel şirket tarafından hazırlanan liste geniş yankı uyandırdı ve arka planı çok da sorgulanmadan, basında ve tıp camiasında hızla kabul gördü (3). Hatta liste o kadar ciddiye alındı ki listede yer alan bilim insanları için ödül törenleri düzenlendi (4,5).

Listenin hazırlanışına dair Türkishtime yeterli bilgi vermese de liste temel olarak "h-indeksine" dayalı olarak hazırlanmış. Web of Science'da yer alan h-göstergelerinin sıralanması ile Türkiye kökenli "tıp insanları" listesi elde edilmiş. Listede yer alan isimlerin önemli bir kısmı listenin hazırlandığı Mayıs 2018 tarihi itibarıyla Türkiye dışındaki bir üniversitede çalışıyor. Yurtdışında çalışma, özellikle h-göstergesi arttıkça yoğunlaşıyor. Öte yandan Türkiye içindeki bir üniversitede görevli olanların yaklaşık yarısı ise özel üniversitelerde çalışıyorlar. Listede bu iki özellik dikkat çekiyor. Ancak listenin

(*Klinik Psikiyatri* 2018;21:324-325)

DOI: 10.5505/kpd.2018.08760

ayrıntlarına geçmeden önce dayandığı bilimselliğe ve yönteme göz atmakta fayda olabilir.

Kapitalist üretim ilişkileri her şeyin kategorize edilmesini, değer biçilmesini ve kullanım-değerine göre kıymetinin sıralanmasını da beraberinde getirir. Bu sınıflandırma ve sıralamanın dolaylı olsa da ilerletici bir yanı da bulunur. Yani üretim ilişkilerinin getirdiği bir zorunluluk bir yandan bilimin değerlendirilmesini sağlayabilir. Ancak bunu çok dolaylı, zahmetli ve birçok bedele rağmen sağlar. Yani bilimsel üretim ve çalışma da bu sınıflandırma ve sıralamadan muaf değildir. Bu nedenle bilimsel çalışmanın ve bilim insanının sürdürdüğü faaliyetlerin değerlendirmesi devlet için, piyasa için, şirketler için, üniversiteler için önemli bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyaç özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında giderek önemli bir başlık haline gelmiştir ve çeşitli değerlendirme yöntemleri geliştirilmiştir (6).

Fizikçi Jorge E. Hirsch'in 2005 yılında geliştirdiği h-göstergesi de bu değerlendirme yöntemlerinden bir tanesi ve son 10 yıl içinde alanda neredeyse tartışmasız egemenlik kurmuş bir değerlendirme yolu (7,8). Gösterge, bilimsel niceliği, yani temel olarak yayın sayısını niteliksel bir özelliğe çevirmeye dayanıyor. Her bir makalenin aldığı atıf sayısı o makalenin h'nı belirliyor. Bir araştırmacının yayınladığı makale sayısına dayanıyor ve h-göstergesini kişinin yayınladığı toplam makale sayısını geçen sayıda atıf alan makaleleri belirliyor.

Bir örnek üzerinden açıklamak gerekirse, bir bilim insanının sırasıyla 13, 6, 3, 5, 3 kez atıf almış beş makalesi olduğunu varsayalım. Bu durumda bu kişinin h göstergesi 3 oluyor. Yani en az 5 kez kaynak gösterilen 3 makalesi vardır. H-göstergesini belirleyen bu üç makale örneğin 1000'er kez atıf almış olsun sonuç yine değişmeyecektir (9).

Bilim dünyasında bu tür göstergeler kişinin bilimsel üretiminin etkisi değerlendirmek için kullanılıyor (7). Ancak sorun da burada başlıyor. Çünkü niceliksel bir veri niteliksel bir değerlendirme kadar, hatta ondan daha çok sırlamalar yapılması için kullanılıyor. Çünkü bilimsel bilginin etkisini ölçmek için geliştirilmiş en karmaşık yöntemler bile başka birçok faktör tarafından belirlenen bir bilim ortamında gidişatı, etkiyi öngörmekte yetersiz kalabiliyor (10). Dahası bazı bilimsel "başarılar" ya da bir bilimsel bilginin etkisi tüm bu ölçümlerden bağımsız olabiliyor.

Ancak daha önemli bir sorun daha bulunuyor. Bilime yön veren temel dinamiklerin ne olduğu h-göstergesi gibi değerlendirme yöntemlerinin içinde kaybolup gidiyor. Ya da bu tür göstergeler bilimsel üretimin toplumsal etkisini çok dolaylı olarak ölçebiliyor. Bu nedenle bazı araştırmacılar bir bilim insanının değerlendirilmesinde birden çok gösterenin kullanılmasının (örneğin konu, bilim dalı, yayınlanan dergi, yayının yapıldığı araştırma merkezi, söz konusu araştırma merkezinin olduğu ülke) daha nesnel bir değerlendirme sunduğunu savunuyorlar (11).

Tüm bu tartışmalar göz önünde bulundurulduğunda "Tıp Bilimine Yön Veren 100 Türk" listesinin

neyi yansıttığını sormak kaçınılmaz oluyor. Bir kere bir listenin yapılması zaten en başta sorun teşkil ediyor (12). Bu listenin bir kamu kuruluşu tarafından değil de sponsorlar eşliğinde ve denetimsiz bir biçimde yapılmış olması ayrı bir sorun teşkil ediyor. Öte yandan listedeki görünüm de Türkiye'deki tıp bilimi hakkında oldukça farklı bir görüntü veriyor: Önemli bir kısmı Türkiye dışında ve yaklaşık yarısı da özel sektörde "bilimsel" çalışma yapan bir toplam var karşımızda. Türkiye'nin bilimde ki dışa bağımlılığını ve sağlıkta kamunun tasfiye edilmişliğini oldukça net gösteren bir liste aslında.

Yine de yayınlanan liste ve etrafında oluşan farklı tepkiler Türkiye'de tıp biliminin tarihsel ve güncel durumuna dair bir fikir verdiği düşünülebilir mi? Evet, düşünülebilir. Ve Türkiye'de tıp bilimine yön veren bilimsel başarılardan daha çok belirsizlikler, dünyanın egemen bölgelerindeki araştırma trendleri ve bireysel çıkışlar olduğu söylenebilir. Ne yazık ki durum budur.

Yazışma adresi: Doç. Dr. Tolga Binbay, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye
tolga.binbay@deu.edu.tr

KAYNAKLAR

1. <http://www.turkishtimedergi.com/hakkinda/> (Erişim tarihi: 11.10.2018)
2. <http://www.turkishtimedergi.com/saglik/tip-bilimine-yon-veren-100-turk/> (Erişim tarihi: 11.10.2018)
3. <http://www.hurriyet.com.tr/kampus/tip-bilimine-yon-veren-100-turk-40946030> (Erişim tarihi: 11.10.2018)
4. <https://www.aa.com.tr/tr/saglik/hacettepe-doktorlar-tip-dunyasina-adlarini-yazdirdi-/1269425> (Erişim tarihi: 11.10.2018)
5. <http://www.ankahaber.com.tr/saglik/dunya-tip-bilimine-yon-veren-hacettepeliler-h46581.html>
6. <http://haber.sol.org.tr/bilim-teknoloji/karl-marxin-hayaletiyeniden-gorundu-haberi-82265>
7. Hirsch JE. An index to quantify an individual's scientific research output. Proc Natl Acad Sci USA. 2005;102:16569-7.
8. <https://www.researchtrends.com/issue14-december-2009/people-focus/>
9. <http://haber.sol.org.tr/bilim/bilim-kulturu/h-gostergesi-anlamsizligi-183903>
10. Mallapaty S. Predicting scientific success. Nature, 2018; 561, S32-S33.
11. Bornmann L, Daniel HD. The state of h index research. Is the h index the ideal way to measure research performance? EMBO Rep 2009;10:2-6.
12. <http://haber.sol.org.tr/yazarlar/tolga-binbay/tip-bilimine-yon-veren-100-248413>